

el cartipàs

ciutat, patrimoni, memòria

núm. 157 / Olot, febrer 2024

Coordinació: Xavier Puigvert • Edició: Ajuntament d'Olot - Cultura i Educació i Arxiu Comarcal de la Garrotxa

OPINIÓ / L'ARRENCADA INDUSTRIAL D'OLOT ARA FA 250 ANYS

En un dia de 1774 arribaren a Olot uns mitgers occitans amb un teler que permetia de fer gènere de punt de manera fàcil i ràpida, només fent girar una roda que transmetia moviment a un joc enginyós d'agulles, les quals trenaven les lles de fil de cotó, amb un resultat molt bo. És possible que aquests francesos vinguessin sol·licitats per algun comerciant olotí coneixedor d'aquestes màquines, com havia passat feia poc a Puigcerdà.

A Olot hi havia una llarga tradició en l'elaboració del gènere de punt (barretines i mitges per a home, dona i criatura), però es feia tot a mà i amb fil de llana. Moltes dones, a casa, treien hores d'on fos per guanyar alguna poca cosa filant la llana o fent mitja sense altre auxili que la diligència de les mans amb el torn de filar o amb les agulles (punt d'agulla, en deien), sota la supervisió d'un negociant de llanes –els paraires– que les proveïa de llana i els recollia la feina feta.

Aquell teler de fer mitges de cotó de manera mecànica va comportar un punt d'inflexió en les manufactures olotines. Els manyans de la vila el copiaren de seguida i ja en el mateix 1774 a Olot hi havia 48 d'aquests telers, n'eren més de cent a l'any següent, uns 270 el 1779 i, entrada la dècada dels vuitanta, se'n comptaven més de cinc-cents. En pocs anys Olot es convertí en la capital del gènere de punt, com ho demostren les xifres d'un informe de 1786, segons el qual dels 955 telers d'aquest ram que hi havia a Catalunya, Olot en concentrava 502 (un 52,57% del total) i, si hi sumem els telers que treballaven en d'altres pobles de l'actual Garrotxa (en especial a Tortellà i a Sant Feliu de Pallerols), la suma pujava a 582

telers (el 60,94% dels de tot Catalunya).

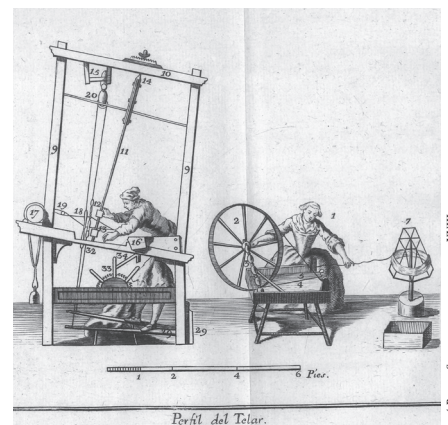
Una empena així s'explica perquè ja es disposava d'una bona estructura manufacturera i comercial. A Olot es treballava gènere de punt de llana fet a mà, es comptava amb manufactures auxiliars (fabricants de sabó per a la neteja de les fibres, tints per al color, agullers, etc.) i hi havia una xarxa comercial consolidada, tant per a la vinguda de la llana (la de més qualitat venia de l'Aragó), com per a la sortida de les peces produïdes, de les quals consta que a mitjans del segle XVIII se n'enviaven a Amèrica. Al llarg dels anys seixanta, el teixit de punt de llana a Olot havia acusat signes de crisi i, per tant, l'adveniment dels telers i el cotó fou rebut com una oportunitat de salvació. Per altra banda, el cotó era un ram nou i, per tant, al contrari del de la llana, no estava sotmès al control gremial, fabricar mitges de cotó amb teler era una activitat sense restriccions.

El pas immediat fou l'aparició de companyies de gènere de punt, amb un capital aportat per diversos socis entre comerciants i professionals, com ara paraires o tintorers. Aquestes companyies disposaven de bastants telers (el 1787 la companyia Bastons en tenia 64) que per força havien d'estar reunits, juntament amb els operaris, en un edifici especial, cosa que va donar peu a les primeres *fàbriques* olotines. Cap als anys noranta s'introduïren a Catalunya màquines de filar cotó, que ràpidament van ser adoptades a Olot. Amb elles, les filadores deixaren de treballar a casa i ho feren a la fàbrica, de la qual cosa en resultà una nova gestió del treball femení. Amb més producció, més necessitat de nous mercats, i va ser així com,

per donar sortida als gèneres de la vila, un nombre notable de comerciants d'Olot i de Tortellà s'establiren al llarg de la costa mediterrània entre València, Múrcia, Cadis i Sanlúcar de Barrameda i en algunes ciutats de l'interior (en especial a Granada). I si a Olot hi arribava el cotó, a partir de 1777 algunes companyies provaren de treballar-hi també les indianes i els mocadors, per a les ornamentacions de les quals calien bons dibuixants, una necessitat que portà a la creació de l'Escola de Dibuix (1783).

Amb tot, aquesta primera industrialització olotina tenia també les seves debilitats, com ara la situació geogràfica de la vila, allunyada de les principals vies de comunicació, o una capitalització massa modesta. La Revolució a la veïna França (1789), la Guerra Gran (1793-1795) i la Guerra del Francès (1808-1814) ocasionaren alts i baixos en l'economia olotina, passats els quals la partida pel gènere de punt es decantà a favor de les poblacions del Maresme i de l'entorn de Barcelona. Però, malgrat això, seguí constituint l'eix vertebrador de la indústria olotina, sempre tenaç a ressorgir en millors conjuntures.

MIQUEL PUIG I REIXACH

COL·LECCIÓ LOCAL

MONOGRAFIES

Àlbum de cromos de la Faràndula olotina, Olot: Prisma Tot en Fotografia, 2023, [76] p.

Anuari 20-23. Anuari per a la Nova Cultura del Territori. Ecofeminisme i territori, la Vall d'en Bas: Centre per la Sostenibilitat Territorial, 2023, 92 p.

AUBERT, Carlos,
Memorias, Olot: Costa, 2023, 124 p.

CLAVERA, Lluís M.,
Estripant refranys o monòlegs d'un eixelebrat capsigrany, [Olot]: l'autor, 2023, 238 p.

GRAU, Maria,
The Path of Wonder, Badalona: Forment, 2023, 141 p.

GUIX, Josep i VILA, Anna,
Agenda del pagès 2024, Girona: Hermes Comunicacions, 2023, 192 p.

SERRA, Josep,
Obrint camins de llibertat. Maquis a Catalunya: els guies i les seves rutes al Pirineu català i andorrà, Olot: Amical Antics Guerrillers de Catalunya, 2023, 231 p.

ARTICLES

ALSINA, Claudi,
"Una escola a la Vall d'en Bas durant la Guerra Civil", *Verntallat*, núm. 62, desembre 2023, p. 34-35.

BALATEU, Joan,
"100 anys de la Veracreu d'en Cambó", dins *Quinari i festivitats de la Mare de Déu dels Dolors. Besalú 2023*, Besalú: Venerable Comissió de la Mare de Déu dels Dolors de Besalú, 2023, p. 14-17.

BARTRINA, Alba; MERCADER, Anna; COROMINA, Anna i JOVÉ, Glòria,
"Aprendre amb les arts. Relacions i connexions", *Guix. Elements d'Acció Educativa*, núm. 496, febrer 2023, p. 21-25. (= "Aprender con las artes. Relaciones y conexiones", *Aula de Innovación Educativa*, núm. 323, febrer 2023, p. 19-23).
Aplicació del Programa Àlber a l'escola Lluís Castells, de Riudaura.

BRIONES, Paula et al.,
"Visió global i procés de conservació-restauració del Gegantó Lladrefaves i la Gegantona de Valls", *Quaderns de Vilaniu. Miscel·lània de l'Alt Camp*, núm. 84, novembre 2023, p. 3-85.
Conté referències als Gegants d'Olot.

BUXÓ, Ramon et al.,
"Food plants and commensality among early farmers in the Iberian peninsula: connecting pioneering and modern kitchens", dins S.M. VALAMOTI; A. DIMOULA i M. NTINOU (ed.), *Cooking with plants in Ancient Europe and beyond. Interdisciplinary approaches to the archaeology of plant foods*, Leiden: Sidestone, 2022, p. 483-492.

CANAL, Jordi,
"El historiador como lector de novelas: hambre de comprender", *La Aventura de la Historia*, núm. 303, gener 2024, p. 18-19.

CANAL, Jordi,
"El 19 de marzo y el 2 de mayo, de Benito Pérez Galdós: la

Guerra de la Independencia", *La Aventura de la Historia*, núm. 303, gener 2024, p. 20-25.

CASADEMONT, Xavier et al.,
"The local governance of social services", *Revista Española de Ciencia Política*, núm. 63, 2023, p. 145-165.

GARCIA, Josep,
"Cultura popular. Danses que també són cançons...", *Verntallat*, núm. 62, desembre 2023, p. 17-21.

GIRONA, Ramon,
"Més estrelles de les que hi ha al cel. Hollywood i l'Star System", *Bap! Bernardes. Art i Pensament. Revista de Cultura Contemporània*, núm. 2, octubre 2023, p. 18-26.

JUVANTENY, Montserrat,
"Els sardanistes olotins homenatgen Miquel Serrat", *Som. Publicació de Cultura Popular Catalana*, núm. 378, agost 2023, p. 29.

LLOSAS, Anna,
"Tres cosins priors [Grelon Bosch]", dins *Quinari i festivitats de la Mare de Déu dels Dolors. Besalú 2023*, Besalú: Venerable Comissió de la Mare de Déu dels Dolors de Besalú, 2023, p. 24-26.

MACIAS, Pere,
"Estacions de Rodalies: la gran renovació", *Mobilicat. Mobilitat i Infraestructures de Catalunya*, núm. 24, 2023, p. 19.

MONER, Jeroni,
"Paisatge amb galeries. Un motiu arquitectònic compartit de les Garrotxes", dins J. GALOFRÉ (ed.), *Jeroni Moner i Codina. Una mirada sobre el paisatge urbà de Banyoles* (Quaderns; 42), Banyoles: Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles, 2023, p. 113-115.

NOGUER, Rosa M.,
“El nostre poble: Mas el Jonquer”, *Nyer. Butlletí d'Informació Municipal* (les Planes d'Hos- toles), núm. 21, 2023, p. 60-61.

PALLÀS, Xavier,
“Els campanars de la vall: La campana de Sant Quintí”, *Vern- tallat*, núm. 62, desembre 2023, p. 22-24.

PONSATÍ-MURLÀ, Oriol,
“La introducció de les ciències de l'esperit a Catalunya: conferència de Joan Roura-Parella (Girona, 1933)”, *Temps d'Edu- cació*, núm. 64, 2023, p. 193-208.

REIXACH, Albert i VERDÉS, Pere,
“Public Debt in Late Medieval Crown of Aragon: A(Nother) Financial Revolution?”, dins R. DOMINGUEZ i A. AURORA (ed.), *Portugal in a European Context. Essays on Taxation and Fiscal Policies in Late Me- dieval and Early Modern Wes- tern Europe, 1100-1700*, Cham (Suïssa): Palgrave MacMillan, 2023, p. 247-277.

SELLES, Narcís,
“Sobre l'exili artístic i la seva representació”, *Revista de Ca- talunya*, núm. 324, octubre- desembre 2023, p. 86-97.

VILA, Josep et al.,
“The role of cannabis (*Canna- bis sativa*) cultivation growth as a driving force in land use and cover change (LUCC) in the upstream part of the Laou river catchment area (Northern Mo- rocco)”, *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, núm. 69/2, 2023, p. 333-357.

VILAR, Josep,
“Història: La placa de Sant Ju- lià de Ribelles”, *L'Argelaga. La Revista d'Argelaguer*, núm. 51, maig 2023, p. 35-39.

TEXTOS ELECTRÒNICS

COLLELL, Xevi,
“Cocreant l'Espai Cràter, un

centre en continu procés de reflexió”, *Mnemosine. Revista Catalana de Museologia*, núm. 13, 19 octubre 2023. [en línia]. Disponible a: <<https://revista.museologia.cat/>>

GIL-FARRERO, Judit,
“Áreas protegidas en Cataluña (1970-1988): demandas socia- les, conservación y ordenación del territorio”, *Investigaciones Regionales-Journal of Regional Research* (Alcalá de Henares), núm. 55, 2023/1, 55: p. 21-37. [en línia]. Disponible a: <<https://doi.org/10.38191/iir- jorr.23.003>>

PLANAGUMÀ, Llorenç; BOLÒS, Xavier i MARTÍ, Joan,
“Hydrogeologic and magmatic controls on phreatomagmatism at the La Garrotxa monogenetic volcanic field (NE of Iberian Peninsula)”, *Journal of Volcano- logy and Geothermal Research*, núm. 441, setembre 2023. [en lí- nia]. Disponible a: <<http://hdl.handle.net/10261/334375>>

SERRA-CAPALLERA, Joan,
“Monogràfic: ‘la vida més enllà de l'escola’”, *Àmbits de Psico- pedagogia i Orientació*, núm. 58, maig 2023, p. 1-2. [en lí- nia]. Disponible a: <<https://doi.org/10.32093/ambits.vi5850477>>

VILA, Josep et al.,
“Floating offshore wind farms in Mediterranean marine pro- tected areas: a cautionary tale”, *ICES Journal of Marine Science* (Oxford), 21 agost 2023, p. 1-14. [en línia]. Disponible a: <[https://doi.org/10.1093/ icesjms/fsad131](https://doi.org/10.1093/icesjms/fsad131)>

VILA, Josep et al.,
“Landscape features shape pe- ople's perception of ecosystem service supply areas”, *Ecosystem Services*, núm. 64, desembre 2023. [en línia]. Disponible a: <<https://doi.org/10.1016/j.eco- ser.2023.101561>>

BREVIARI

Ja es poden consultar a l'Ar- xiu Comarcal de la Garrotxa els **protocols notarials de l'any 1923** del districte d'Olot. Concreta- ment, el passat mes de gener van ingressar a l'Arxiu quatre vo- lums que contenen les escriptures protocol·litzades pel notari Vicenç Capdevila Boloix i dos volums del notari Hermenegild Danés Colldecarrera, tots dos amb plaça a Olot. Com se sap, els protocols notarials són de lliure accés per als investigadors a partir de cent anys d'antiguitat.

•••

Recentment, la tesi doctoral presentada l'any 2020 pel consul- tor en imatge personal i protocol Mateu Batallé Canal (les Preses, 1975) sobre la dimensió comu- nicativa de la corbata ha estat premi- ada amb el **Premi extraordinari de doctorat** de la Universitat Autòno- ma de Barcelona. El treball, titulat *El valor simbòlic de la corbata en la construcció de la imatge de l'ho- me*, va ser premiat en l'apartat de Comunicació Estratègica, Publici- tat i Relacions Públiques. La tesi es pot consultar al repositori digi- tal TDX Tesis Doctorals en Xarxa i, en paper, a l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa.

•••

El passat mes de desembre, la Cambra de Comerç de Girona va fer lliurament de les **Distincions als Establiments Històrics 2023** de les comarques gironines en la seva 44a edició. Entre les em- preses que van rebre el reconei- xement per poder acreditar ha- ver acomplert 50 anys o més, hi figuren Ascensors Serra, empresa olotina nascuda com a taller de re- paració i fabricació de maquinària l'any 1923, i la fonda Ca la Paula, fundada l'any 1883 a Castellfollit de la Roca.

DEL DINOU AL VINT-I-U / L'AJUNTAMENT MÉS LIBERAL D'OLOT

JOAN BARNADAS (joan.barnadas@gmail.com)

Mentre preparava el text d'*El Cartipàs* d'aquest mes, l'economista Javier Milei ha guanyat les eleccions presidencials de l'Argentina, amb un programa de reformes radical. Vol *dolaritzar* l'economia i reduir a la mínima expressió l'administració pública. La premsa defineix Milei com *anarcocapitalista*. Un nom ben sorprenent, atès que el que proposa no té res a veure amb l'anarquisme i, en canvi, s'ajusta perfectament al que és una política econòmica liberal ortodoxa. Suposo que calia inventar-se un nom nou per no despistar l'electorat de dretes nostrat, que vota uns partits que es fan dir liberals, però que de fet no ho són, ni en matèria econòmica ni en qüestions socials. La dreta espanyola està molt més influenciada per la tradició falangista –que no deixa de ser un moviment autoritari de caràcter socialitzant– i pel nepotisme propi del franquisme que no pas pels llibres d'Adam Smith. La dreta catalanista tampoc és liberal, perquè l'excepcionalitat nacional que viu el país els obliga a usar els recursos de l'administració pública per potenciar la llengua, facilitar la integració dels nouvinguts, disposar de mitjans de comunicació amb la llengua del país i fer obra de govern que demostrï que es viuria millor en una Catalunya independent.

Fins a la segona dècada del segle passat, els governs espanyols, fossin de dretes o d'esquerres, practicaven una política liberal en matèria econòmica. Els empresaris, que eren tots fervents liberals, defensaven que el govern no s'havia de ficar en les relacions laborals, perquè el mercat i la negociació col·lectiva a cada fàbrica ja acordarien els drets i deures dels treballadors, els horaris, els salaris, el calendari laboral, etc. I el govern no hi intervenia. Es limitava a reprimir els que protestaven i a protegir la propietat privada, dels que en tenien. Tanmateix, el conflicte social entre empresaris i treballadors es va anar fent tan gran que el govern va acabar per acceptar que havia de fer de mitjancer entre les parts, legislant. Per exemple, el 1919

va establir la jornada laboral de 8 hores, cinc dies a la setmana. Abans, havia prohibit que els infants més petits treballessin i havia limitat el nombre d'aprenents i el temps d'aprenentatge.

Durant el segle XX, els ajuntaments també van començar a donar serveis públics als ciutadans, més enllà dels purament administratius (recaptar impostos i empadronar), funcionals (serenos, enllumenat, recollida d'escombraries, abastament d'aigua, manteniment de carrers) i l'ensenyament públic. L'any 1902 l'Ajuntament d'Olot va crear dues guarderies municipals, que cuidaven els fills petits dels obrers durant la jornada laboral; el 1905 va crear un Museu-Biblioteca; el 1914 va posar en funcionament La Caritat, una entitat que tenia per objectiu treure del carrer els pidolaires, oferint-los primer un menjador popular a l'Hospital, després una residència d'ancians i un centre d'acollida de transeünts a l'Hospici i, finalment, una guarderia infantil. I també el 1914 va professionalitzar la banda municipal contractant els músics com a professors d'una nova Escola Municipal de Música i d'un Orfeó Popular Olotí. En paral·lel, la Mancomunitat de Catalunya (1914-1925) també va ampliar la cartera de serveis que donava l'administració pública.

Aquest incipient estat del benestar es va estroncar amb el cop d'estat del general Miguel Primo de Rivera. La Mancomunitat va ser dissolta, els drets laborals van ser derogats i els equipaments socials van ser desmantellats. Els ajuntaments de la dictadura, presidits per Francesc Bassols Carbó, Rafel Hostench Quintana i Ramon de Roca Bassols, van tancar l'escola de música i l'Orfeó, es van desvincular de La Caritat, van privatitzar el Teatre Principal, van destituir el Patronat de la Biblioteca Popular i van reformar a la baixa el projecte constructiu del Grup Escolar. També van permetre la urbanització del Pla de Llacs i l'obertura de l'Enllaç de carreteres en unes condicions lesives per a la ciutat i per als petits propietaris. Riu-te'n, d'en Milei!

ANIVERSARI / 300 ANYS DE LA FONT DE L'ÀNGEL, D'OLOT

La font d'estil barroc de la plaça Móra, d'Olot, va ser aixecada a mitjan any 1724 per poder oferir un abeurador de bestiar als traginers que entraven a la Vila Nova d'Olot. Per tal de fer-ho, els regidors municipals van nomenar dos comissionats perquè recuperessin els drets públics sobre una font anterior, adossada a una casa, que un particular s'havia fet seva.

La nova font, al bell mig de la placeta, va ser coronada amb l'escultura d'un àngel i, ràpidament, en va adoptar el nom. La figura original va ser refeta en diverses ocasions i sembla que l'aspecte actual es pot atribuir a Jeroni Suñol Pujol (Barcelona, 1839–Madrid, 1902), emparentat amb la família Batlló que va pagar l'arranjament de la font abans de 1884.

DOMÈNEC MOLI

En la història dels darrers vuitanta anys, a Olot només hem conegut dos règims: la dictadura i la monarquia. Només dos caps d'estat. La dictadura va accedir al poder per la força de les pistoles i, d'aquelles pistoles, en va sortir la monarquia. En tots dos casos, quan en un estat hi ha una família o uns personatges a qui ni tan sols es pot investigar, la democràcia no existeix. (Recordem-ho: *democràcia*, 'el govern del poble pel poble'.) Que per raons de simple postureig se segueixi insistint que l'Estat espanyol és una democràcia plena, és un absurd amb el qual no s'enganya ningú. Una democràcia amb un president triat a dit per un dictador... ja em perdonaran! Aquí estem en una monarquia amb el rei fugit, la més rocambolesca i inèdita de les situacions.

De fet, si per alguna cosa es fan notar els espanyols, és per la seva capacitat inesgotable d'imaginació i creativitat: són els inventors de la sopa d'all. La Transició es va fer de la pitjor manera que es podia fer. Deixant milers de morts a les cunetes. Deixant la península curulla d'institucions feixistes. Posant falangistes pene-dits al davant de la governança. Redactant una Constitució sota l'amenaça constant d'una nit de ganivets. Oblidant-se de les nacions que conviuen en aquest estat i convertint-les en simples autonomies iguals a la resta de les regions espanyoles. Buscant camins cap a la desaparició de les llengües i les tradicions de les nacions no castellanes. Perseguint una unitat impossible.

ELS NOMS DE LA TERRA / SIMON CANÒNIC

XAVIER PUIGVERT I GURT

El català de carrer, sotmès a la pressió diària d'altres idiomes, interpreta contínuament algunes formes correctes de la llengua com si fossin incorrectes i les substitueix per d'altres que considera més genuïnes. La por a sonar poc català sol impulsar aquestes ultracorreccions, especialment pel que fa a les enes finals de molts mots: tots hem sentit o hem dit algun cop *guà* per *guant*, *ibuprofè* per *ibuprofèn* i *saxofó* per *saxòfon*, sota l'empara del puritanisme confós. I aquests darrers exemples són només els més actuals d'una tendència antiquíssima que ja ha alterat per sempre el voraviu de molts noms de la terra d'aquí (*Turó* per *Toron*, a la Catalunya Vella) i d'arreu (*Partenó* per *Partenon*, a la Catalunya docta).

Si apliquem l'observació general al camp toponímic garrotxí, detectem un ítem del territori que, especialment en llavis de conurbanites, sol ser objecte d'una prevenció semblant: *les Costes d'en Simon*, a la vall de Santa Pau, a tocar de la vila del mateix nom. Els visitants que paren atenció als noms de lloc, quan senten com els locals pronuncien aquell nom de pila, arquegen les celles i fan petar la llengua. La seva oïda detecta una estridència presumptament mestissa i, de seguida, proposen una ultracorrecció benintencionada al malparlat. Però aquella bona intenció no l'encer-

Aquella *exemplar* Carta Magna espanyola ens ha portat a ser líders europeus en parats, líders en persones al llindar de la pobresa (i dins).

Al dictador Paco, li posaven a l'ham peixos enormes; al Borbó, li posaven a tir elefants enormes. Ambdós s'ho passaven bé vestint-se de militars i assistint a desfilades de la legió amb la cabra. Sobre les tribunes de presidència del Día de la Hispanidad se sentien els amos del món. Tots dos tenien vaixell per passejar-se pel mar. Tots dos varen fer una enorme fortuna: el dictador, robant descaradament; el rei, d'amagat, utilitzant el do diví de no poder ser ni investigat. Tots dos han tingut al costat ministres i caps d'autonomies que han mirat cap a un altre costat, per força o per simpatia; d'altres, perquè participaven en la recollida de monedes, a un altre nivell, però igualment punible; d'altres, per simple covardia. Cap dels dos no va saber parlar mai una altra llengua de l'estat que no fos la de l'imperi. Lluitaren obertament o d'una manera sibil·lina per acabar amb les cultures que no tenien com a referent el cavaller de la Manxa.

Mort l'un i fugit l'altre, s'estan fent tots els esforços possibles per esborrar la seva memòria, però tenen molts estòmacs agraïts que varen créixer molt durant els mandats respectius i que guarden el seu record amb naftalina.

Algunes coses costa molt que canviïn. D'altres, van massa de pressa.

Simon forma part del topònim històric i no cal fer la reducció a *Simó*. El *mas Simon* de Santa Pau es documenta en el segle XIII només escripturat en versió llatina (*Simon/Simonis*), però dos segles després obtenim proves clares de com es pronunciava realment en català: *Anthonius Simon* apareix en la relació del sindicat dels remences, el 1448 –on tots els cognoms dels pagesos s'anoten en català, a partir de com es presentaven oralment davant de l'escrivà–, i *en Simon* també consta en el fogatge de 1497, elaborat en unes circumstàncies semblants. I així ho trobem escrit en les partides de naixement i òbit dels membres d'aquella família pagesa fins que la masia va canviar de residents, però no de nom, a finals del XVII.

Veig altament probable que aquesta persistència estigui vinculada a la coexistència amb un parell d'antropònims d'arrel germànica, *Ramon* i *Segimon*, antigament habituals a la nostra comarca. Els filòlegs saben que alguns noms gots i francs dotats de les terminacions -AND i -MUND van evolucionar cap a una ena epentètica (*Argimon*, *Bertran*, *Bremon*, *Ferran*), però que aquesta llei no s'aplica al bon nom d'en Simon. Els seus paisans, gens preocupats per foteses etimològiques, van considerar que sonava igual de bé. I l'Institut d'Estudis Catalans ho aprova.

EMILI BASSOLS I ISAMAT

El 2020, l'Observatori del Patrimoni Natural i la Biodiversitat va publicar l'informe *Estat de la Natura a Catalunya*, una obra col·lectiva, llargament esperada, que va posar de manifest el greu declivi de biodiversitat que està patint el nostre país. Aquest informe identificava les aigües continentals (rius, basses i aiguamolls) com l'ambient natural on la davallada era més severa i els amfibis, és a dir, tritons, salamandres, granotes i gripaus, com el grup de vertebrats amb pitjors pronòstics de cara al futur.

Els pobres amfibis ho estan passant malament arreu del món. Fa poc, la Unió Internacional de Conservació de la Natura (UICN) va presentar una dada alarmant: el 41% de les més de 8.000 espècies descrites a tot el món estan catalogades dins de les categories "en perill" o "vulnerable". Per acabar-ho d'adobar, a part de la pèrdua o la degradació dels punts de reproducció per culpa de la sequera, la contaminació o, directament, perquè es destrueixen, ara als amfibis els assetja una nova amenaça, tant o més greu: l'aparició d'una sèrie de malures que delmen les seves poblacions d'una manera dramàtica. Es tracta de les anomenades malalties emergents i, si una és dolenta, l'altra encara ho és més. La seva propagació està relacionada tant amb el comerç i la introducció d'animals exòtics com amb les activitats humanes que es duen a terme en els hàbitats naturals on viuen els amfibis. Fem un repàs de les tres més importants: una de vírica, una altra que és provocada per un protist i una de fúngica. Per un costat, tenim el ranavirus. Els símptomes més destacats són hemorràgies, necrosi dels òrgans interns i ulceracions a la pell. De moment, en cap dels casos que han donat positiu per ranavirus a Catalunya hi ha hagut mortalitat. La segona malaltia és l'anomenada dermo-cistidiosi, que provoca quists a la pell que poden produir hemorràgies subcutànies, ulceracions i edemes. La Garrotxa va ser una de les primeres comarques on

es va detectar aquesta xacra, concretament el 28 de juny de 2017, diagnosticada en una femella de tritó palmat (*Lissotriton helveticus*) en una bassa artificial ubicada a Sant Joan les Fonts. I la tercera malaltia emergent és la quitridiomicosi, provocada pels fongs paràsits *Batrachochytrium dendrobatidis* (Bd) i *Batrachochytrium salamandrivorans* (Bsal). En aquest cas, la infecció és produïda per la dispersió de les espores i, en poc temps, poden quedar infectats tots els amfibis que viuen en una bassa o en un tram de riu. La dificultat d'aturar la quitridiomicosi rau en el fet que les espores poden sobreviure en el medi, entre la matèria orgànica en descomposició, sense necessitat d'estar parasitant cap animal. A Catalunya, el Bd es va detectar per primera vegada el 2016, a la comarca de la Selva, en un tòtil (*Alytes almogavarii*) i el Bsal, el 2019, al Parc Natural del Montnegre i el Corredor. De casos de Bd també se n'han detectat a diferents punts de la Garrotxa, entre els quals els estanys de Jordà (Santa Pau). Els herpetòlegs han comprovat com molts individus són portadors asimptomàtics d'aquests fongs i creuen que, a mesura que es vagin analitzant noves poblacions, apareixeran més positius.

Els científics que estudien els hàbitats aquàtics i els monitors d'educació ambiental ja apliquen protocols de bioseguretat, que consisteixen en una desinfecció total del material utilitzat, especialment els salabres i les botes d'aigua. Però convé saber que qualsevol persona que faci activitats en el medi aquàtic és un potencial dispersador d'aquestes malures i, per tant, també els hauria d'aplicar. Malauradament, a dia d'avui, no es coneix cap solució prou efectiva per a l'erradicació d'aquestes malalties. És molt important prendre consciència d'aquesta problemàtica i conèixer l'impacte real sobre les poblacions d'amfibis de la Garrotxa. Per això, si quan transiteu pels espais naturals de la comarca trobeu amfibis morts sense causa aparent o

individus vius amb ulceracions a la pell o en postures que no són habituals, com per exemple estar assegut amb les cames posteriors estirades, comuniquieu-ho, perquè en tinguin constància, al Cos d'Agents Rurals, als gestors de l'espai natural protegit o al Servei de Fauna i Flora de la Generalitat de Catalunya. Prou fotudes estan les poblacions d'amfibis al nostre país com perquè ara, per a més inri, s'hagin de veure amenaçades per unes malalties cruels que els auguren un futur incert, de pronòstic reservat.

E.B.

JOSEP M. MUÑOZ

La història urbana pot ser vista com un procés de construcció, però també com el resultat d'una destrucció. Una destrucció no sempre és traumàtica –pel que fa a la pèrdua de patrimoni arquitectònic, s'ha dit que “han fet més mal les modes que les revolucions”–, però, quan té efectivament a veure amb guerres i revolucions, adquireix un caire particular i fa que sorgeixi la pregunta de si és possible revertir la situació i restituir el passat tal com era –en el que s'entén com una reparació moral, i no només física, d'un mal infringit. Ara bé, en la mesura que respon a una voluntat reparadora, la restitució del passat té unes indefugibles connotacions ideològiques. En cap cas és un debat estrictament arquitectònic o estètic, encara que també pugui ser-ho. Cal pensar només en el cas de Berlín, una ciutat profundament ferida, on en els últims anys hi ha hagut un debat intens sobre la qüestió de fins a quin punt la restitució de la imatge del passat és possible o, fins i tot, en alguns casos, desitjable.

A escala degudament reduïda, el debat no és pas aliè a Olot, una ciutat afectada també, com tantes altres, per la destrucció de la Guerra Civil del 1936-1939. N'és una prova el projecte, impulsat per l'Associació Cultural d'Amics de Sant Esteve i del Santuari del Tura, de restituir, a la façana de l'església parroquial de Sant Esteve, les estàtues dels tres sants –sant Esteve, santa Sabina i sant Valentí– que la presidien fins que van ser aterrades per la fúria iconoclasta que va acompanyar la revolució del 1936. Així, diuen els impulsors, es repararia el dany infringit aleshores i es retornaria a la façana, netejada i consolidada fa poc, “l'esplendor artística i religiosa que li correspon”.

Tot i que se'n conserva algun fragment al museu parroquial, les estàtues barroques dels tres sants van resultar destruïdes i, per tant, la proposta que es fa, en un dossier redactat per especialistes i elaborat amb un detall i una professionalitat remarcables, és “reomplir” aquella pèrdua “amb l'art d'escultors del nostre temps” –des de la consciència, apuntada a l'inici mateix del document, que cal valorar “amb bon criteri” i “dins una lògica respectuosa amb el monument”, “la inclusió de nous elements artístics en un edifici històric”. En concret, es pretén substituir les tres escultures perdudes “per reproduccions amb fibra de vidre de les escultures realitzades per artistes contemporanis olotins”. Tres estàtues que han estat triades entre l'obra de tres escultors del segle XX, tots tres vinculats a la tradició possebrista: una santa Sabina de Manuel Traité, un sant Esteve de Joan

Ferrés i un sant Valentí de Modest Fluvià.

És a dir que, encara que en el document s'esmenten les intervencions recents fetes pel pintor Sean Scully a Santa Cecília de Montserrat, per Miquel Barceló a la seu de Mallorca i per Santi Moix en una església pirinenca, a més, és clar, de l'escultor Josep M. Subirachs a la Sagrada Família, entre d'altres exemples, el fet és que la comissió impulsora ha optat per reproduir una obra de tres escultors ja desapareguts. Desconec les raons per triar aquesta opció, que són tal vegada d'ordre essencialment pressupostari, però també, potser, derivades de la dificultat d'identificar i consensuar el nom d'un artista d'avui –encara que no fos olotí– per fer-li l'encàrrec. A mi, personalment, em sembla, de lluny, el punt més feble de la proposta. Tenint en compte que es parteix d'unes escultures que, evidentment, no van ser pensades per al lloc, és'ha valorat prou com els afectarà el canvi d'escala, i el canvi de perspectiva? i és'ha considerat de forma deguda la convivència, a la mateixa façana, de tres escultures d'unes característiques que no són pas homogènies? El rigor tècnic de la proposta em fa pensar que aquests inconvenients han estat tinguts en compte, i el resultat final tal vegada acabarà per esvair la sensació de recança que em deixa la lectura del projecte.

Amb tot, la proposta de restitució dels tres sants em sembla convenient i oportuna, i tant de bo que serveixi per estimular que la ciutat faci altres passos similars en la mateixa direcció. En aquest aspecte, el meu primer i principal candidat seria refer el pont de Colom, que unia les dues meitats de l'Eixample Malagrida. En una ciutat que s'enorgulleix, amb raó, dels seus al·licients paisatgístics, la restitució fidel d'aquell pont, volat en acabar la guerra i substituït per una trista passera d'aparença provisional, seria una magnífica aportació –que imagino de vianants i lliure de vehicles– a la millora urbana i, al mateix temps, una ocasió per tancar una de les ferides infringides per la Guerra Civil a Olot. Com diuen els americans, *two in a row*, dos d'una tacada!

JOAN TRESSERRAS

En l'anterior vivència, vaig parlar dels actes tradicionals de la nostra Festa Major de molts anys enre-re. Eren els actes que es publicaven en els programes de Festes, però hi havia altres distraccions que ni s'hi mencionaven, tot i que per si mateixes constituïen uns espais molt anhelats per un públic determinat, que conformava un gruix d'espectadors assegurat. Em venen a la memòria els titelles del Guinyol Didó, per a tota la mainada, i el circ, per a totes les edats. Dir "per a totes les edats" pot semblar una generalització gratuïta. I potser ho és, per una falta d'imparcialitat per part meua, ja que, al que subscriu, que ja ha passat per totes les edats possibles del traçat vital, el circ li continua encantant i, quan pot, encara hi assisteix. I, com quan era petit, ara també cal que l'hi acompanyin.

He gaudit i admirat des dels desballestats i migrats circs de la postguerra fins al màxim de la sofisticació tècnica de l'espectacle del Mago Pop actual. I és que l'objectiu de l'espectacle, en el fons, sempre és el mateix: mantenir l'espectador entretingut i bocabadat davant d'allò que és aparentment impossible, sota el lema de "*més difícil encara*".

Per la Festa Major d'Olot, sempre feia acte de presència un circ i, si la memòria no em falla, alguns anys fins i tot n'hi havia per la fira de Sant Lluç d'abans (l'actual només en conserva el nom i la data). Eren uns circs ambulants que es traslladaven amb les seves caravanes i els artistes que els formaven, molts dels quals vinculats per llaços familiars, vivien una existència de nòmades moderns. Els seus noms artístics eren sonors, estrangers, amb reminiscències exòtiques. La majoria eren forans, però alguns, malgrat el seu nom, xampurrejaven un xava de barriada. Els circs que venien a Olot sempre eren d'una sola pista circular i al seu entorn es col·locaven unes files de cadires plegables que formaven el pati de butaques, emmarcat per un

passadís d'accés comunitari amb uns seients col·lectius en forma de grades. Aquest disseny era correcte, però el mal estat i la precarietat dels materials emprats restava tota idea de confort. Com que eren uns temps en els quals la precarietat constituïa una normalitat estoica, tot s'acceptava. L'envoltant era el clàssic envelat de lona, que permetia un volum interior alt i lliure, apte per als trapezistes i els equilibristes de torn sense vertigen.

En aquells temps, encara faltaven molts anys per a la prohibició de les actuacions dels animals en els espectacles. Els normals i més vistos eren els gossos casolans i els cavalls andalusos, però molts presentaven com a número estel·lar els domadors de lleons i d'altres feres. Recordo també unes foques sàvies que sumaven i restaven en una pica d'aigua fresca. I, parlant d'animals de circ, no em puc resistir d'explicar una anècdota protagonitzada per una bona senyora que sentia un gran pànic per les serps i tota la seva parentela. Asseguda a la primera fila del pati de butaques, un domador que presumia d'hipnotitzador amb una boa adormida als braços la va apropar a la seva falda i li va demanar que comprovés que l'animal estava realment adormit. Davant d'una proposició tan inesperada, la reacció de la bona senyora fou doble: un xiscle estrident que va fer emmudir tot el circ –evidentment, la boa estava adormida– i un salt enrere improvisat que la transportà a l'última fila. Foren segons. Allò que durà

més estona foren les opinions de part del públic que la coneixia: els uns opinaven que era una senyora del circ, amb molta versemblança, i els altres deien que no entenien per què s'havia prestat a col·laborar amb l'espectacle.

El número que no podia faltar mai era el dels pallasos, amb el rebombori de la música alegre i estrident. Sempre hi havia el de la cara pintada de blanc i ben guarnit. Era autoritari i, suposadament, el llest del grup. Un o dos pallasos més, els còmics, solien anar mal forjats i es feien repetir les coses diverses vegades –en realitat, ja ho entenien, era el truc perquè així tot el públic ho compregués– i contestaven amb estirabots que provocaven riallades sorolloses i unànimes. El seu esquetx acabava quan el pallaso blanc els proposava la realització de qualsevol tasca i, per mostrar autoritat i ordre, exclamava –eren temps d'idioma obligat– en castellà: "*¡Vamos a trabajar!*". Després de diverses facècies, es donava compliment a la tasca i l'esquetx finalitzava al so dels seus desafortats instruments.

Ignoro per quin motiu, l'expressió castellana *¡Vamos a trabajar!* em va quedar gravada a la memòria. Ara, quan sento per la televisió que un polític o qualsevol bocamoll amb dret a pantalla la promet i la pronuncia de manera molt solemne per convèncer l'audiència, em ve al cap la frase del pallaso blanc i no me'l puc prendre seriosament. La memòria selectiva pot ser una bona salvaguarda.

